

Luděk Marks – Kukly

Půlnoční světlo probouzí kukly
Pro tebe jdou si kořeny lip
Protahují se mřížovým puklin
Půlnoční světlo probouzí kukly
odrazem křídel Můry se shlukly
k radosti že se naplnil slib
Půlnoční světlo probouzí kukly
Pro tebe jdou si kořeny lip

Odkaz na on-line vizualizaci [ZDE](#)

AUTOR, TEXT, INTERPRETACE

Máničky a Bůh

Báseň *Kukly* pochází z teprve druhé básnické sbírky příslušníka nejmladší generace autorů undergroundu, Luděka Markse (nar. 1963). Tato sbírka nese název *Po hadí kůži* (2017). Prvotina a na dlouhou dobu jediná autorova sbírka pochází z roku 1994 a jmenuje se *Stín svícnu*. Přitom důvody skutečnosti, že Luděk Marks vydává druhou sbírku až po neuvěřitelných třidvaceti letech, určitě nesouvisí s tím, že by jeho verše v 90. letech byly přijaty vlažně. Naopak, Marks se právě první sbírkou stal jednou z rozhodujících postav druhé undergroundové generace, která se etablovala v 80. letech 20. stol. a tvořily ji tak významné osobnosti jako třeba J. H. Krchovský, Filip Topol či Jáchym Topol. Marks se prakticky okamžitě zařadil mezi tyto dnes již ikony české literatury 90. let. Přesto se po vydání prvotiny na dlouhou dobu odmlčel.

Na jedné straně je toto mlčení vysvětlitelné odkazem na další autorovu činnost, jako archeolog se zasloužil o to, že v severních Čechách byly zachovány, či dokonce znovu vybudovány a rekonstruovány budovy sakrálního charakteru, že zkrátka autor své náboženské cítění ukládal daleko intenzivněji do staveb než do básní. To ovšem neznamená, že by nepsal, spíše neměl potřebu své verše vydávat v podobě knih.

Sbírka *Po hadí kůži* tak byla literární událostí a pro mnohé také zjevením, protože po dvaceti letech i autoři, kteří se zdáli být určujícími pro určitou dekádu, bývají zapomenuti. Sbírka *Po hadí kůži* navazuje zejména v prvních dvou částech na tvorbu starší. Jsou v ní cítit jak prvky typické pro druhou vlnu undergroundu (např. vulgarita jako přirozený princip zvýznamnění a akcentace, tematika lhostejnosti, ochablosti, opuštěnosti a vyprázdněnosti, pevné básnické formy a pravidelný verš a často též rým), zároveň je ale specificky zabarvená o atmosféru a charakter krajiny severních Čech, proto se často mluví o znovuožívání myšlenek a vizí dekadence.

V posledním oddílu sbírky, který jí dal i název, se ale ozývají tóny čistší a vyzrálejší, přibývá odkazů k náboženské skutečnosti a svět nabývá aspoň trochu přijatelných a akceptovatelných podob, i když jsou často dány formou sporu, rozepře se společností, ovšem ozývá se tu už myšlenka a vize zachování čehosi trvalého, co nás přežije. Zřejmě je snaha vystavět hráz světu přepychu, plytkých obav a konzumu: „Je těžký stavět val a ve snu baziliku / když z druhý strany kněz bojácně drží kliku / a brácha za tebou chce dělat politiku / Je těžký stavět val a ve snu baziliku / Ten kdo jde za tebou prd staví na tvém vzlyku (a – svatý Václave – objevil prognostiku / Je těžký stavět val a ve snu baziliku / když z druhý strany kněz bojácně drží kliku.“ Zkrátka – Luděk Marks přináší do nového tisíciletí poezii, která se sice drží tradičních básnických prostředků, zároveň je ale dokáže kdykoliv porušit ve jménu intenzity a autenticity básnického projevu, který se díky tomu silně koncentruje kolem základních témat lidského života a jeho smyslu.

Celé toto filozofické a náboženské tázání je ale podepřeno něčím, co činí jeho poezii dobře „stravitelnou“, a to je stavba básnických obrazů. Ty totiž vycházejí z osobně zažitých, a proto přesně zachycených reality. Marksovy obrazy jsou přesné, viditelné, představitelné, jeho jazyk srozumitelný, složený z nejzákladnějších slov. Tajemství významů a sémantické napětí se tak ukrývá teprve v kombinaci těchto obrazů a výrazů.

Je tak před námi poezie stejně dobře čitelná, jako je určená k hlubokému rozjímání a přemýšlení, a podobně je to i s básní *Kukly*, která se sice odkazuje k náboženským obrazům a pokouší se pojmenovat jakýsi okamžik náboženského poznání a prozření, přitom ale celá vychází z velmi reálného a velmi skutečného obrazu. Noční hrob, který hrobník dokončuje už za tmy, najednou odkryje tajemství ukryté ve spleti kořenů lip, z nichž vylétnou mýry, které zde odpočívaly. To je východisko a základna, na kterou jsou navěšeny další obrazy, které z této hororové a trochu morbidní scény dělají obraz náboženského vytržení a hlubokého prožitku přítomnosti něčeho, co nás hluboce přesahuje, což je ještě podepřeno repeticí, která ukazuje, že i když slova zůstávají stejná, za nimi se najednou mohou nacházet úplně jiné významy a nálady.

PRACOVNÍ METODICKÝ LIST

Cíl: Poezie vyvěrá velmi často z konkrétních, osobních prožitků. To ji činí přitažlivou, pokud jsme jen trochu vnímaví a máme ambici rozumět světu, druhým, a tedy i sobě. V žádném případě ale básni nestačí prostý zápis dané chvíle, stejně podstatné je hledat i jazyk, jakým má být situace, velmi často konkrétní a intimní, zaznamenaná a předána dál, aby se mohla stát jakousi pomůckou k orientaci ve světě. Úkolem interpretace, či prostě jen četby básní, tak není nutně rozklíčovat a uvidět ono „reálné“ jádro, tedy to, co se stalo, ale najít onen pramen specifického poznání a porozumění, jež dokáže světu dát právě jen báseň.

Jak se v básni pracuje s interpunkcí a velkými písmeny?

Celá je psána bez interpunkce, ta je tu nahrazena intonační uzavřeností jednotlivých veršů-obrazů. Takže vlastně ani není důvod ji ještě graficky znázorňovat. Změna je krátká, ale podstatná, děje se v pátém a šestém verši, kdy po první repetici jako bychom vystoupili z celého obrazu a díky personifikaci (Můry se shlukly, aby vyjádřily radost, ať už z Boží přítomnosti, či jen z vědomí existence něčeho mimo horizont lidského světa.) se obraz přírody proměňuje v lidskou otázku.

Proč je najednou užito malých písmem, zhruba ve středu básně (verše č. 5 a 6)?

Jednotlivé obrazy, které tvoří začátek a konec básně, jsou hotové. Jsou to uzavřené a ukončené situace. Ty se ale najednou rozestupují do velmi intimního a velmi silného vzepětí směrem vzhůru, k otázkám Boha a nesmrtelnosti, k otázkám věčnosti, k tomu, co prožitek čehosi transcendentálního, přesahujícího, nabízí i od čtenáře žádá. Scénérie se po tomto vzmachu znova zklidní a zopakuje. Ale už je to jiná situace a vlastně i jiný svět.

Co se tu vlastně odehrálo?

Obecně řečeno platí, že vlastně tmavý, temný obraz se tu prosvětluje poznáním. Způsobů, jak tuto situaci přiblížit, je mnoho, záleží na preferencích třídy, může to být Gandalfovo světlo při střetu zlobů a trpasličí skupiny v Hobitovi, i on se zjevuje jako potvrzení slibu. A takových příkladů lze nalézt mraky, ať už v pohádkách (kouzelné předměty a jejich funkce), klasických detektivkách (S. Holmes objevující se v pravou chvíli na pravém místě) nebo, a to je zřejmě nejbližší skutečnosti básně, ve chvíli důvěry v Boží sovu, v dobrou zvěst Evangelii.

V čem je nová situace jiná?

Slova jsou zdánlivě stejná, ale jiná intonace a zpomalení dechu jim dávají ten rozměr.

TIP: Pokuste se přečíst báseň ve třídě vícekrát a myslete na tempo, o němž byla řeč. Co je působivější a jaksi víc odpovídá smyslu textu?

Obraz kukly jako nějakého zárodku tu má dvě výtvarné polohy, jaké?

Nejprve jako rozevřená kniha, podruhé mouchy či hmyz obecně.

V případě knihy, co je řečeno touto vizuální metaforou? Jak na vás působí a zdá se vám dobře zvolená? Napadá vás nějaká jiná?

Kukla je nejasným příslibem něčeho budoucího, svým způsobem netušíme, jaký tvor se z ní vylíhne, a v tom je podobná knize. Každý obraz či příběh, který se skrývá na další stránce, nemáme nikdy jistý, nemůžeme jej předpokládat, můžeme se pouze domnívat, platí to ovšem pro báseň stejně jako pro Evangelium, jistěže svým, zjednodušujícím způsobem.

Navíc onen plamen je už zárodkem plamene či světla poznání.

Jaký význam pro vás nesou jednotlivé dílčí obrazy (lavička, koník, chalupa)?

Jde právě onen výtvarný prostor, ono tajemství, které se skrývá mezi trojčlenkou původní reálný obraz – básnický obraz – čtenářské znovustvoření. Zde jich samozřejmě může být stovky jiných a záleží na kreativitě třídy, jaké asociace se zde otevírají a vybaví.

Proč jsou zde obrazy rozbité sklenice, spečené slaniny, které jsou jaksi ve středu obrazu?

Je to výraz určitých pochyb, tázání, možná strachu, který souvisí s tmavou atmosférou půlnoci, temnoty a personifikovaných kořenů, které se doslova sápu po člověku.

Závěrečná repetice se zpomaluje, zdůrazňuje každé slovo, proč se v předposledním obraze objevuje stín postavy za prosklenými dveřmi, co pro vás symbolizuje a co ve vás vyvolává.

Zde znovu opakuju, že poezie nemá jediný výklad a záleží na vyspělosti a chuti studentů. Jen nabídka: po potměném zážitku s příchutí konce (lidského života?) se nakonec dostavuje ona pro poezii tolik podstatná katarze, kdosi vzadu, zatím ještě nezřetelný a neviditelný, už nám zjevil svou přítomnost, ostatní je už na nás.

Jak vnímáte atmosféru básně vy? Zkuste ji zaznamenat barevně, zvukově, jednotlivými pojmy. V čem je vám vizualizace blízká, v čem vzdálená? Je pro vás spíše pomůckou pro zážitek z básně, nebo překážkou? Zkuste svůj postoj zdůvodnit.